

TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PROSPERITA ČESKÉ REPUBLIKY

Jan Švejnar
přednáška u kulatého stolu
Praha
22. září 2008

Obsah příspěvku

- Česká ekonomika v globální perspektivě
- Vzdělanost a informace
- Role školství
- Komparativní pozice ČR
- Jak dál?

Podstata globalizace

- Globalizace -- výrazně intenzivnější propojení ekonomik
- Revoluce v oblasti informačních a telekomunikačních technologií
- Odbourávání ochranných opatření

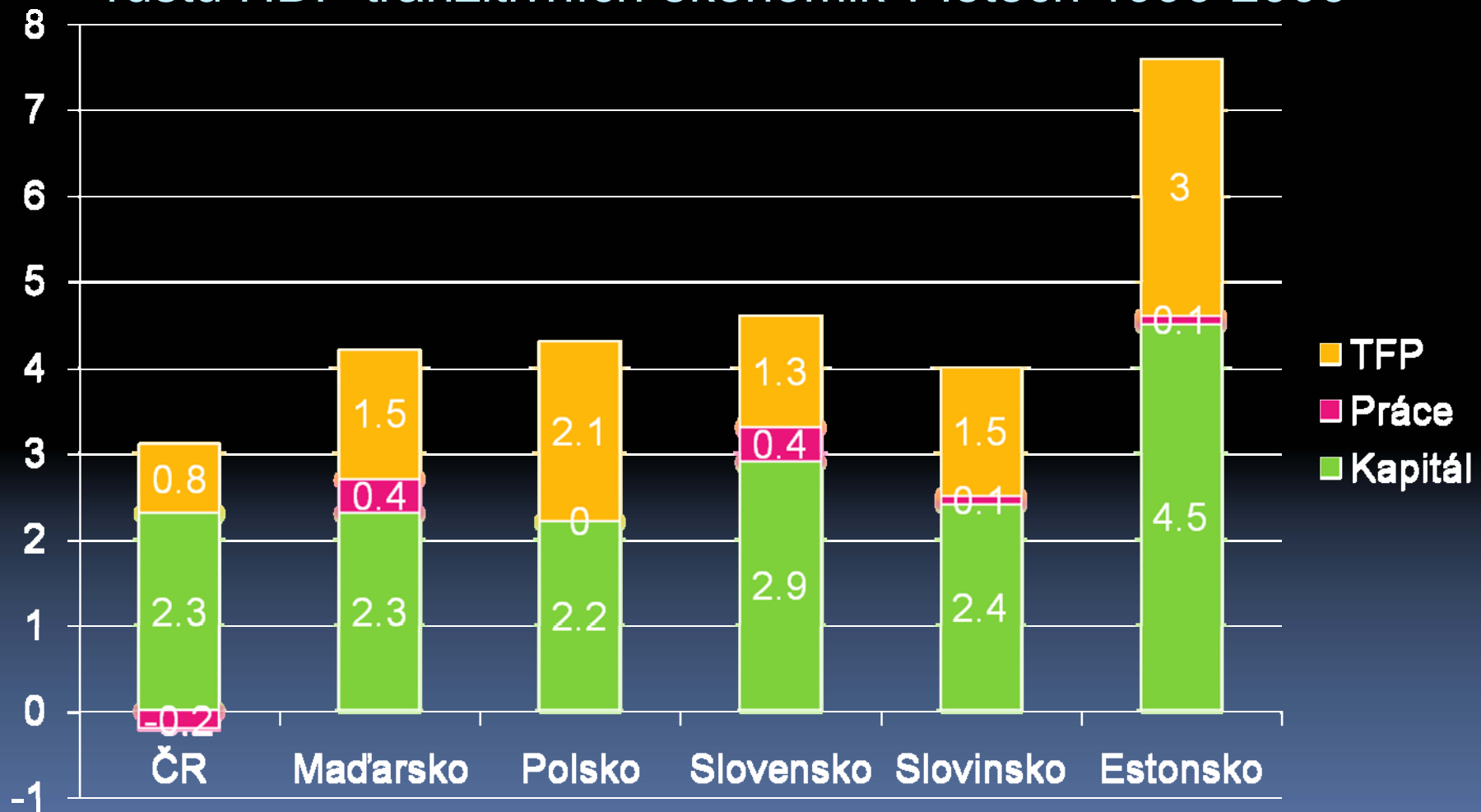
- => konkurence v oblasti lidského kapitálu
- => příjmy a blahobyt závisí na konkurenceschopnosti lidí
- => potřeba klást důraz na kvalitu vzdělávání, výzkumu a vývoje

Výzva pro Českou republiku

- Vytvořit podmínky pro dlouhodobý úspěch ve světě
- Jak definovat úspěch?
 - Politická stabilita a akceschopnost
 - Odpovídající úroveň a tempo hospodářského rozvoje
 - Dobrá výchozí pozice pro pokračování úspěšného vývoje
 - Kvalita života
- Předpoklad
 - Transformace školství, vědy a výzkumu na úroveň odpovídající světové špičce

Zdroje růstu v tranzitivních ekonomikách

Rozklad průměrného reálného tempa růstu HDP tranzitivních ekonomik v letech 1996-2006

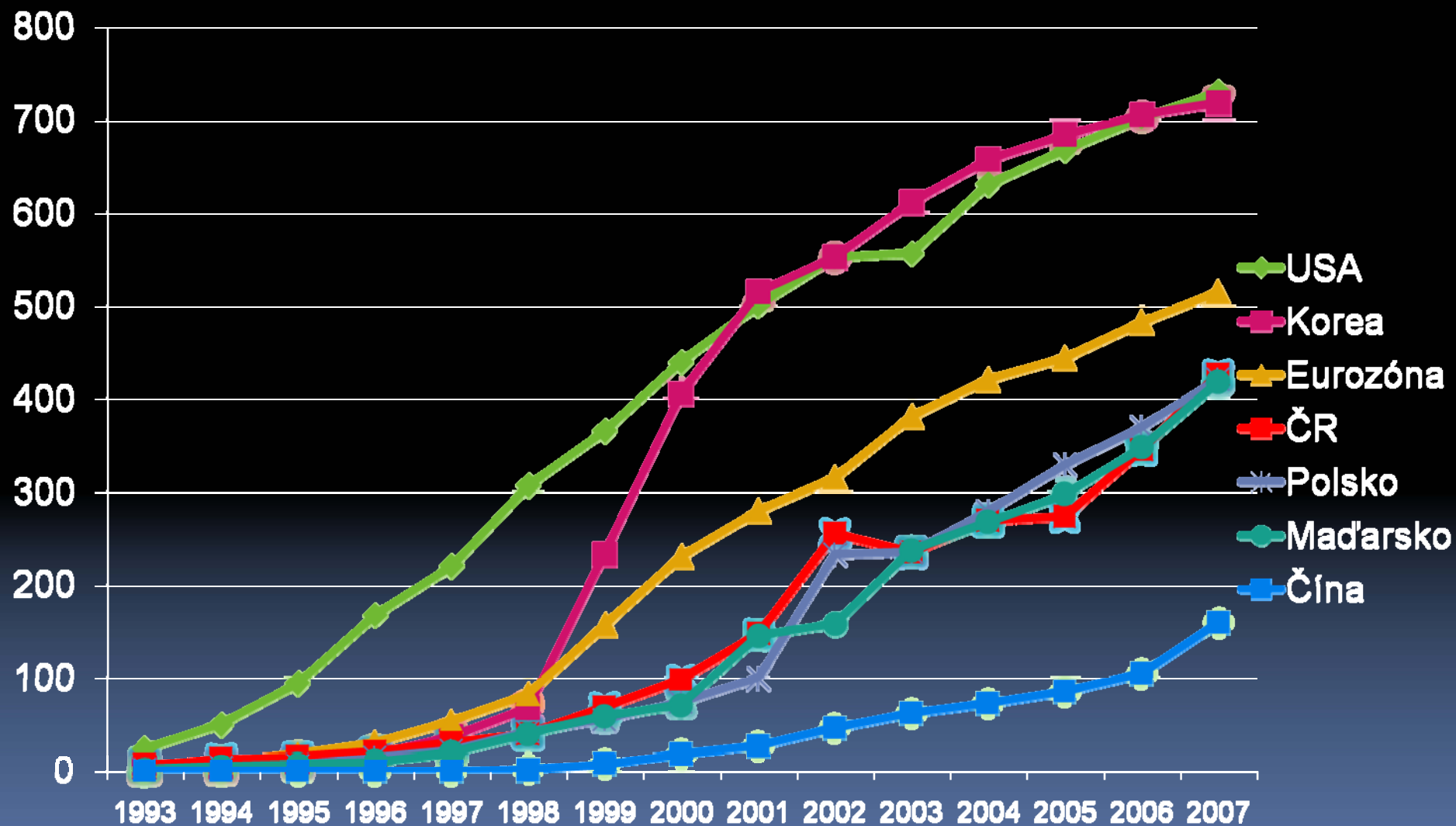

Zdroj: Iradian (2007)

Vzdělanost a informace

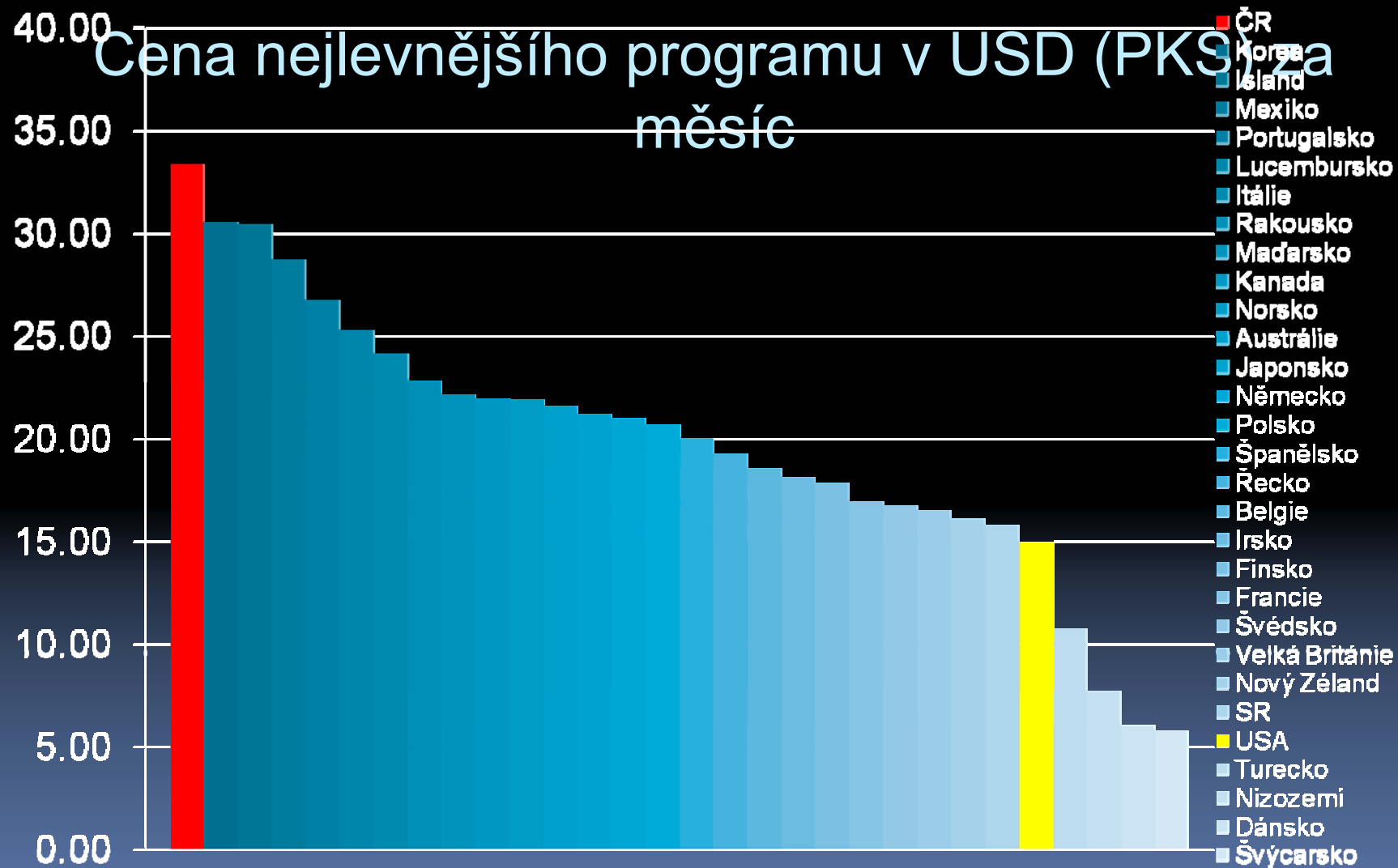
- Problém:
 - ČR v řadě ukazatelů zaostává proti průměru EU
 - Navíc ani EU nepatří ve světové ekonomice ke špičce
 - V řadě oblastí zaostávání nejen za tradičními šampióny typu USA a Japonsko, ale i za nově industrializovanými zeměmi jako např. Korea
 - Neměli bychom si své cíle stanovit ambiciózněji než pouhé dohánění EU?

Uživatelé internetu (počet uživatelů na 1000 obyvatel)

Zdroj: World Development Indicators

Ceny vysokorychlostní internetu 2007

Zdroj: OECD Broadband Portal 2007

Jak definovat a měřit kvalitní školství?

- Kvalita školství se někdy zužuje na srovnávání podílu vysokoškolsky vzdělané populace
- To nestačí – ve skutečnosti více záleží na jiných faktorech:
 - Kvalita výuky
 - Kvalita výzkumu
 - => je nutno zajistit
 - Srovnávání se světovou konkurencí
 - Špičkový a silně motivovaný management škol

Pozice českých univerzit ve světě

- Máme bohaté tradice, mezinárodní žebříčky (QS World University Rankings) zmiňují UK i ČVUT mezi nejstaršími univerzitami
- Současnost je výzva - podle QS World University Rankings 2007 je mezi nejlepšími 400 světovými univerzitami:
 - Karlova univerzita na 290. místě jako jediný zástupce českého vysokého školství (123. místo mezi evropskými univerzitami)
 - Pro srovnání mají v tomto žebříčku:
 - ČLR – celkem 8 univerzit, z toho Pekingská univerzita je na 36. místě
 - Tchajwan – 4 univerzity, National Taiwan University na 102. místě
 - Jižní Korea – 7 univerzit, Seoul National University je na 51. místě
 - Indie – 3 univerzity, University of Delhi na 254. místě
 - Polsko – 3 univerzity, Jagellonská univerzita (Krakov) na 331. místě
 - Maďarsko, SR, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko, Pobaltí – 0
- Metodika QS - vážený průměr hodnocení v následujících kategoriích:
 - Peer review, recruiter review, názorů zahraničních zaměstnanců a studentů, poměry zaměstnanci/studenti a citace/zaměstnanec

ČR: Hlavní problémy

- Dostupnost „VŠ vzdělání“ ve formě dostatečné nabídky již není velký problém – není již problém dostat se na VŠ, ale dostat se na některé programy na veřejných VŠ
- Problémem je kvalita VŠ vzdělání a struktura nabízených a zejména poptávaných programů
 - Poměrně nízká poptávka po technických oborech
- Kvalita závisí na financích a zejména na systému řízení škol

Bílá kniha terciárního vzdělávání (BKTV)

- Realistické hodnocení současného stavu
- Potřeba
 - *Vysoké kvality výzkumu a vzdělávání*
 - *Rozvoje kvalitního všeobecného univerzitního vzdělávání*
 - *Rozvoje segmentu profesně zaměřeného terciárního vzdělávání*
 - *Absolventi by měli být vybaveni širěji pojatými a flexibilními dovednostmi a schopni se adaptovat na inovační proces*
 - *Zvýšit motivaci vysokých škol i podnikatelského sektoru ke spolupráci*

BKTV -- Problémy

- Výdaje na jednoho studenta jsou v České republice *na třetině až polovině výdajů ve srovnatelných zemích*
- *Řízení univerzit* -- nedostatečné podněty a možnosti k docílení vysoké kvality
- => návrh restrukturalizace

BKTV – Návrhy řešení

- Navýšit podíl veřejných výdajů na terciární vzdělávání na HDP
- Otevřít prostor pro příliv soukromých zdrojů formou (odloženého) školného
- Zajistit, aby vysoké školy, stejně jako podniky, byly pod tlakem vnější zdravé konkurence
- Zvýšit roli externích hodnotitelů a akademických “manažerů” na řízení univerzit
- Snížit roli úředníků, politiků a akademických senátů
- V konkurenci bude mít velké slovo klient -- studenti, uchazeči, zaměstnavatelé, sféra občanské společnosti a odběratelé výsledků výzkumu a vývoje

BKTV -- Poznámky

- Posílení vnějšího prvku v řízení škol jako institucí nemá nic společného s omezením akademických svobod
- Požadavek na větší zainteresovanost vnějších aktérů na fungování institucí terciárního vzdělávání je potřebný krok pro zvýšení kvality výuky, výzkumu a inovací

Obavy

Omezení akademických svobod, kdy je potlačována role akademických senátů na úkor správních rad

Pokus nasadit „pocit z amerického systému“ (nikoliv ovšem americký systém jako takový) do zcela jiného prostředí, s jinými tradicemi

Při neexistenci vstřícného privátního sektoru mu takto „nabízet“ vysoké školy, aniž by byly splněny předpoklady přirozeného zájmu tohoto prostředí o vysoké školy, je nemístný společenský experiment

Nehledě na nebezpečí výrazného omezení těch humanitních věd, které nejsou dostatečně výdělečné či aplikovatelné

State (governor, legislature)

AAUP

jmenování, volby, ex-officio

ochrana svobod a profesní kultury

Board

Senate

President

jmenování, hodnocení úspěšnosti, odvolávání

konzultace, vetování

volby

Financial Officer

Provost

Senior executives

Management

Deans

Academic matters

Services

Chairs

Faculty

Students

- V Evropě se postupně formuje **princip sdílení správy a řízení univerzit (shared governance)**:
 - **orgán akademické samosprávy (academic body)**: senát, akademická rada, akademický výbor (primární odpovědnost za záležitosti týkající se výuky a výzkumu, včetně personální politiky, kurikula, zaměření výzkumu, hodnocení kvality, studentské záležitosti, atd.)
 - **orgán odpovědný za řízení, management (decision-making body)**: primárně odpovědný za dlouhodobé a strategické plánování a dlouhodobou ekonomickou strategii (financování).

Otázka

- Lze tvrdit, že v zemích, kde řízení univerzit je z velké části v rukou orgánu, který je oddělen od samosprávy, a jsou v něm zastoupeni externí stakeholders, je ohrožena akademická svoboda?
- (typické příklady: USA, Velká Británie, Belgie, Francie, Švédsko, Norsko, Island, Malta, ...)

Problémy současného českého modelu

- **Většina zemí připravuje, provádí nebo již provedla změny v přístupu k důrazu na kvalitu výuky a výzkumu, a taktéž posílení vlivu externích aktérů na sektor terciárního vzdělávání.**

Problémy současného českého modelu

- **Excellence na světové úrovni není dosažitelná** při současném financování a **samosprávném systému řízení** v univerzitním sektoru (insider problem)
- Velikost institucí, rozsah partnerství, míra a závažnost rizik apod. vyžadují **manažerský přístup k řízení** při zachování vysoké míry autonomie a akademických svobod.

Návrh řešení

- **Více financí a autonomie, ale také více odpovědnosti** pro instituce terciárního vzdělávání.
- **Posílení role externích aktérů** (špičkoví akademici z předních světových univerzit + klíčoví partneři).